EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 8.11.2023
COM(2023) 694 final

KOMISSION KERTOMUS

EUROOPAN PARLAMENTILLE

tiettyjen sellaisten tavaroiden kaupasta, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rankaisemiseen, annetun asetuksen (EU) 2019/125 31 artiklassa tarkoitetun kidutuksen vastaisen koordinointiryhmän toiminnasta ja kuulemisista

1. Johdanto

Asetus (EU) 2019/125 tiettyjen sellaisten tavaroiden kaupasta, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rankaisemiseen[1] annettiin 16. tammikuuta 2019. Asetuksen 31 artiklan 4 kohdassa velvoitetaan komissio toimittamaan vuosittain Euroopan parlamentille kertomus kidutuksen vastaisen koordinointiryhmän toiminnasta, tutkimuksista ja kuulemisista. Kertomus ei saa vahingoittaa luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden kaupallisia etuja.

Tässä kertomuksessa annetaan tietoa kidutuksen vastaisen koordinointiryhmän toiminnasta vuonna 2022.

2. Sääntelykehys

Asetuksen tavoitteena on yhtäältä kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon ja toisaalta kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rankaisemisen estäminen EU:n ulkopuolisissa maissa rajoittamalla tiettyjen tavaroiden kauppaa. Siinä erotetaan toisistaan

- tavarat, jotka on lähtökohtaisesti tarkoitettu kaltoinkohteluun, minkä vuoksi niillä ei pitäisi käydä kauppaa lainkaan (liite II), ja
- tavarat, joita voidaan käyttää kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rankaisemiseen (liite III) tai kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon (liite IV), mutta joilla voi olla myös laillista käyttöä esimerkiksi lainvalvonta- tai hoitotarkoituksissa.

Liitteissä II, III ja IV lueteltujen tavaroiden kauppaan sovelletaan tiettyjä rajoituksia. Asetuksessa erityisesti

i. kielletään sellaisten liitteessä II lueteltujen tavaroiden tuonti EU:hun sekä vienti ja kuljetus EU:sta tai EU:n kautta, joita ei käytännössä voi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon tai kidutukseen. Siinä kielletään tällaisiin tavaroihin liittyvän teknisen avun antaminen, mukaan lukien niiden käyttöä koskeva koulutus. Siinä kielletään myös tällaisten tavaroiden mainostaminen painetussa mediassa, internetissä, televisiossa tai radiossa sekä niiden asettaminen esille tai tarjoaminen myytäväksi näyttelyissä tai messuilla;

ii. edellytetään tapauskohtaisesti etukäteen myönnettävää lupaa sellaisten liitteessä III lueteltujen tavaroiden viennille, joita voidaan käyttää kidutukseen, mutta joilla voi olla muita perusteltuja käyttötarkoituksia (esim. lainvalvonnassa). Myös tähän luokkaan kuuluviin tavaroihin liittyvän teknisen avun tai niihin liittyvien välityspalvelujen tarjontaa varten tarvitaan etukäteen myönnetty vientilupa. Liitteeseen III eivät sisälly

[1] EUVL L 30, 31.1.2019, s. 1. Tiettyjen sellaisten tavaroiden kaupasta, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rankaisemiseen 27 päivänä kesäkuuta 2005 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1236/2005 (EUVL L 200, 30.7.2005, s. 1) kodifioitiin useiden muutosten jälkeen asetukseksi (EU) 2019/125.

a) asetuksen (EU) N:o 258/2012[2] soveltamisalaan kuuluvat ampuma-aseet;
b) asetuksen (EU) 2021/821[3] soveltamisalaan kuuluvat kaksikäyttötuotteet;
c) tavarat, joihin sovelletaan neuvoston yhteisen kannan 2008/944/YUTP[4] ehtoja;

iii. säännellään sellaisten liitteessä IV lueteltujen tavaroiden kauppaa, joita voidaan käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon (esim. tappavalla ruiskeella) mutta joita voidaan käyttää myös laillisiin hoitotarkoituksiin. Erityinen lupa (unionin yleinen vientilupa) on otettu käyttöön tällaisten tavaroiden viennin valvomiseksi ja sen estämiseksi, ettei niitä siirretä käytettäväksi henkilöiden teloittamiseen ruiskuttamalla tappava annos, rajoittamatta kuitenkaan niiden kauppaa lääketieteellisiä, eläinlääketieteellisiä tai muita laillisia tarkoituksia varten.

3. Kidutuksen vastaisen koordinointiryhmän toiminta

Kidutuksen vastainen koordinointiryhmä perustettiin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2016/2134[5] tarkastelemaan kidutuksen vastaisen asetuksen soveltamiseen liittyviä kysymyksiä.

Koordinointiryhmä toimii foorumina, jolla jäsenvaltioiden asiantuntijat ja komissio vaihtavat tietoja hallinnollisista käytännöistä sekä käyvät keskustelua asetuksen tulkintakysymyksistä, luetteloihin sisältyviä tavaroita koskevista teknisistä kysymyksistä, asetukseen liittyvästä kehityksestä ja muista mahdollisesti ilmenevistä kysymyksistä. Lisäksi komissio kuulee koordinointiryhmää paremmasta lainsäädännöstä 13. huhtikuuta 2016 tehdyssä toimielinten välisessä sopimuksessa[6] vahvistettujen periaatteiden mukaisesti valmistellessaan delegoituja säädöksiä.

Koordinointiryhmä kokoontui vuonna 2022 kahdesti, 12. toukokuuta ja 1. joulukuuta. Kokoukset järjestettiin virtuaalisesti ja niissä vaihdettiin tietoja useista asetuksen täytäntöönpanoa koskevista kysymyksistä, jotka esitetään tiivistetysti jäljempänä.

3.1 Perussäädökseen liittyvä kehitys

Vuonna 2022 ei annettu delegoituja säädöksiä kidutuksen vastaisen asetuksen muuttamiseksi.

3.2 Kauppaa koskevat tiedot: tietojen ilmoittaminen

[2] Asetus (EU) N:o 258/2012, annettu 14 päivänä maaliskuuta 2012, kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaista Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimusta täydentävän, ampuma-aseiden, niiden osien ja komponenttien sekä ampumatarvikkeiden laittoman valmistuksen ja laittoman kaupan torjuntaa koskevan lisäpöytäkirjan (YK:n ampuma-asepöytäkirja) 10 artiklan täytäntöönpanosta ja ampuma-aseiden, niiden osien ja komponenttien sekä ampumatarvikkeiden vientiluvasta ja tuonti- ja kauttakuljetusmenettelyistä (EUVL L 94, 30.3.2012, s. 1).
[3] Asetus (EU) 2021/821, annettu 20 päivänä toukokuuta 2021, kaksikäyttötuotteiden vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan unionin valvontajärjestelmän perustamisesta (EUVL L 206, 11.6.2021, s. 1).
[4] Neuvoston yhteinen kanta 2008/944/YUTP sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvontaa koskevien yhteisten sääntöjen määrittämisestä (EUVL L 335, 13.12.2008, s. 99).
[5] Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/2134, annettu 23 päivänä marraskuuta 2016, tiettyjen sellaisten tavaroiden kaupasta, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rankaisemiseen, annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1236/2005 muuttamisesta (EUVL L 338, 13.12.2016, s. 1).
[6] EUVL L 123, 12.5.2016, s. 1.

Komissio esitti asetuksen 26 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua vuosikertomusta koskevan tilannekatsauksen. Se esitti erityisesti kaikilta viranomaisilta jäsenvaltioissa sekä Yhdistyneessä kuningaskunnassa[7] saadut vuoden 2021 tiedot, joiden perusteella se laatii vuosikertomuksensa Euroopan parlamentille ja neuvostolle. Lisäksi komissio esitti antamassaan vuosikertomuksessa[8] tietoja kaupasta.

Tässä yhteydessä komissio kiinnitti koordinointiryhmän huomiota siihen, että toimivaltaisten viranomaisten on ilmoitettava lupien epäämispäätöksistä kaksikäyttötuotteita koskevan sähköisen DUeS-järjestelmän kautta.

3.3 Komission epävirallinen asiantuntijaryhmä

Komissio tiedotti edelleen koordinointiryhmälle asetuksen uudelleentarkastelusta laaditussa komission kertomuksessa[9] esitettyjen päätelmien mukaisesti perustetun epävirallisen asiantuntijaryhmän toiminnasta. Asiantuntijaryhmä kokoaa yhteen erilaisia näkökulmia (esim. edunvalvonta, lainvalvonta, tutkimus ja tulli). Sen rooli on pelkästään neuvoa-antava ja kidutuksen vastaisen koordinointiryhmän roolia täydentävä.

Koordinointiryhmälle tiedotettiin vuoden 2022 aikana epävirallisessa asiantuntijaryhmässä käydyistä keskusteluista, jotka liittyivät Yhdistyneiden kansakuntien (YK) käynnistämään prosessiin kidutusvälineiden kaupan kieltämiseksi (ks. jäljempänä 3.4 kohta). Komissio tiedotti koordinointiryhmälle erityisesti YK:n hallitustenvälisen asiantuntijaryhmän kuulemisen yhteydessä esitetyistä lausunnoista ja alalla mahdollisesti käyttöön otettavista kansainvälisistä normeista. Epävirallinen asiantuntijaryhmä käsitteli muun muassa seuraavia seikkoja: kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanossa käytettäväksi tarkoitettujen tavaroiden kaupan ottaminen huomioon osana laajempaa prosessia, eräät sellaiset valtiosopimukset ja/tai puitesopimukset, joiden rinnakkaisuutta voitaisiin hyödyntää, tarve säilyttää tietty joustavuus laajan yhteisymmärryksen aikaansaamiseksi keskeisistä perusperiaatteista/vaatimuksista, oikeudellisesti velvoittavien vaihtoehtojen asettaminen etusijalle sekä tarve jatkaa yhteistyötä entistä useampien maiden kanssa.

3.4 Kidutusvälineiden kaupan vastustaminen – alueellinen ja kansainvälinen kehitys

Koordinointiryhmä toimi foorumina, jolla vaihdettiin tietoja ja lisättiin tietoisuutta kidusvälineiden kaupan vastaisesta alueellisesta ja kansainvälisestä kehityksestä.

Komissio tiedotti koordinointiryhmän edustajille 30. toukokuuta 2022 hyväksytystä YK:n hallitustenvälisen asiantuntijaryhmän[10] loppukertomuksesta. Hallitustenvälisen asiantuntijaryhmän kertomuksessa käsiteltiin seuraavia aiheita: i) yhteisten kansainvälisten normien toteutettavuus; ii) normien soveltamisalaan harkittavien tavaroiden määrittely; ja iii) alustavat reunaehdot normien laadinnan eri vaihtoehdoille.

[7] Asetus (EU) 2019/125 sisältyy Pohjois-Irlantia koskevan pöytäkirjan liitteeseen 2 (47 kohta ”Muut”) (EUVL L 29, 31.1.2020).
[8] COM(2022) 567 final, 31.10.2022.
[9] COM(2020) 343 final, 30.7.2020.
[10] Pääsihteeri nimitti heinäkuussa 2021 hallitusten asiantuntijat seuraavista kymmenestä valtiosta: Ecuador, Kamerun, Kypros, Norsunluurannikko, Saksa, Singapore, Tanska, Venäjä, Viro ja Uruguay.

YK:n hallitustenvälinen asiantuntijaryhmä esitti käytännön ehdotuksia siitä, mitä tavaraluokkia voitaisiin käsitellä ja missä muodossa kansainväliset normit voitaisiin vahvistaa. Kertomuksessa käsiteltiin lähinnä mahdollisuutta luoda seuraavia neljää tavaraluokkaa koskevat normit:

i. tavarat, joita ei käytännössä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin kidutukseen ja kaltoinkohteluun
ii. tavarat, joita voidaan käyttää kidutukseen ja kaltoinkohteluun
iii. tavarat, joita ei käytännössä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon
iv. tavarat, joita voidaan käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon.

Kertomuksessa todetaan, että YK:n hallitustenvälisen asiantuntijaryhmän jäsenet eivät ole yksimielisiä kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon käytettävien tavaroiden kaupasta, ja ehdotetaan, että kyseisiä tavaroita käsiteltäisiin erikseen osallistumista koskevan opt-in-mekanismin avulla. Lisäksi kertomuksessa perustellaan vakuuttavasti, miksi YK:n yleiskokouksen olisi perustettava työryhmä valmistelemaan kidutusvälineiden kaupan vastaisia kansainvälisiä normeja.

Koordinointiryhmä kutsui Amnesty Internationalin ja Omega Research Foundation -tutkimussäätiön asiantuntijoita esittelemään tutkimus- ja vaikuttamistyötä, jonka tarkoituksena on edistää kansalaisjärjestöjen käynnistämän ”Protect the protest” -kampanjan yhteydessä kidutusvälineiden kaupan vastaisen sopimuksen tekemistä. Sillä muun muassa pyritään saamaan valtiot mukaan kehittämään alueellista ja kansainvälistä valvontaa ja kannattamaan YK:n prosessia, jolla on jo kansalaisjärjestöjen verkoston tuki. Asiantuntijat esittelivät rauhanomaisten mielenosoitusten tukahduttamisen yhteydessä viime vuosina havaittua kehitystä, johon liittyy kidutusta ja kaltoinkohtelua muuten kuin pidätyksen yhteydessä, sekä rajoittavaa lainsäädäntöä, mielivaltaisia pidätyksiä, mielenosoitusten kriminalisointia, laitonta joukkovalvontaa ja kohdennettua valvontaa sekä vähemmän tappavien tarvikkeiden laitonta käyttöä ja kauppaa. Lisäksi ne toivat esiin omat näkemyksensä mahdollisen kidutusvälineiden kaupan vastaisen tulevan sopimuksen keskeisistä osatekijöistä, joiden avulla voidaan ehkäistä kidutusta ja muuta kaltoinkohtelua vahvojen kansainvälisten normien avulla.

3.5 Muut seikat

Koordinointiryhmälle tiedotettiin myös seuraavista asioista:

- Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan

Ottaen huomioon Venäjän Ukrainaa vastaan käynnistämä hyökkäyssota ja sodan vastustajiin kohdistuvat yhä laajemmat sisäiset tukahduttamistoimet koordinointiryhmä totesi, että on noudatettava erityistä varovaisuutta, kun käsitellään lupahakemuksia, jotka koskevat asetuksessa lueteltujen tavaroiden, erityisesti lainvalvontaan ja/tai mellakantorjuntaan tarkoitettujen tavaroiden, vientiä Venäjälle tai Valko-Venäjälle. Tältä osin koordinointiryhmälle ilmoitettiin, että niiden rajoitettujen tuotteiden luetteloa, jotka voivat edistää Venäjän sotilaallista ja teknologista kehitystä tai sen puolustus- ja turvallisuusalan kehittämistä, on laajennettu. Luettelo sisältää tiettyjä elektronisia komponentteja sekä uusia

kemikaaleja ja tavaroita, joita voidaan käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen tai muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun.

- Iran

Komissio on pannut merkille, että laittomat teloitukset ja muut ihmisoikeusloukkaukset ovat lisääntyneet hälyttävästi Iranissa syyskuun 2022 puolivälissä puhjenneiden mielenosoitusten jälkeen. Saatavilla on luotettavia tietoja tappavan voiman laittomasta käytöstä sekä kuolemanrangaistuksen käyttämisestä pelottelun ja poliittisen sorron välineenä. Komissio korosti, että on noudatettava erityistä varovaisuutta, kun käsitellään hakemuksia, jotka koskevat asetuksessa lueteltujen tavaroiden, erityisesti lainvalvontaan ja/tai mellakantorjuntaan tarkoitettujen tavaroiden, vientiä Iraniin.